

ENTREVISTA

Santiago Auserón: filòsof per vocació, roquer per ofici

Santiago Auserón (Saragossa, 1954) és una figura particular en la cultura espanyola. Estranya. Músic, que va evolucionar del *rock* i del *postpunk* al *jazz* i al *so cubà*, entre altres hibridacions musicals. Investigador i divulgador sobre les connexions musicals entre Àfrica, Amèrica i Espanya. Doctor en Filosofia amb una tesi sobre música en l'antiga Grècia. Amb ell parlem de com adaptar el *rock* a la llengua i a la cultura espanyola, de les arrels socials del gènere, i de la seua pretesa defunció («és inútil la baralla per tractar de convertir-lo en fórmula d'actualitat»), de l'evolució de la indústria, de la cultura espanyola com a efecte de pol·linitzacions («el mestissatge ètnic, cultural, rítmic i musical a Espanya és el nostre substrat real, i després els polítics que se les apanyen»), de moltes coses que no caben en estes pàgines. Encara que es reivindica com a etern aprenent, el vestit de mestre no li queda gran.

Fernán del Val

(UNED)

Cristian Martín Pérez Colman

(UAX)

En una entrevista en el programa de Televisión Española *La hora musa*, comentaves que el rock era un fenomen sociològic del segle xx, de xics que s'ajuntaven als garatges, i que encara ha de ser explicat. Recordes aquella frase?

Sí, la recorde. El rock ha de ser explicat des del punt de vista sociològic, i antropològic. Per què, de sobte, el grup musical elèctric adquireix aquesta rellevància social? És un fenomen de la postguerra; un fenomen relacionat amb els processos de segregació i d'integració dels negres als Estats Units, els nets d'esclaus, que està relacionat també amb l'evolució dels formats electrònics, de les telecomunicacions i dels registres fonomecànics, i que té a veure també amb el poder adquisitiu de les classes mitjanes emergents.

És a dir, es tracta d'un grapat de fenòmens que, en un moment concret, interaccionen per primera vegada i produeixen una cosa que, en certa manera, encara està sense explicar, sobretot des del punt de vista de la incidència que té en els processos de creació artística. El rock, de ser un moviment d'avançada en els

costums de consum de les classes mitjanes emergents, després de la postguerra, passa a ser com una mena d'aparent relíquia d'un moment extraordinari en la història de la cultura, perquè és un moment d'expansió massiva. En aquest període es produeix un fenomen històric molt rellevant: l'experimentació artística, que abans només estava a les mans de les avantguardes poètiques o plàstiques, de sobte passa a estar a les mans de fills de la classe treballadora, dels fills de les famílies de la postguerra.

Tota aquesta generació aconsegueix, al llarg de dues o tres dècades, adaptar l'experimentació musical al llenguatge del format xicotet de la cançó popular, introduint-hi una intenció «artística», «poètica» (dit entre cometes), en la mesura que cerca espais d'imaginació no construïts prèviament, és a dir no definits íntegrament. Aquesta és la característica principal, aquella mena de col·lusió entre la necessitat poètica o de creació de so, d'espais sonors nous, i la capacitat d'arribar a molta gent, que proporciona la indústria del moment.

Aquests dos extrems connectats generen una tensió molt forta. Una tensió elèctrica, en podríem dir. Perquè és una polaritat molt forta. Desig d'experimentació i capacitat d'arribar a molta gent. I durant un temps, la indústria obeeix aquests impulsos en tant que se'n beneficien. Però molt prompte la indústria detecta, com va dir algun mànager prestigiós, que estarien millor sense els artistes. I des de llavors fins avui hem recorregut un procés en què aquestes paraules han esdevingut profecia. És a dir, avui la gent de les noves músiques urbanes ix a l'escenari sense músics. Podem dir, per tant, que el rock ha mort? Sí, jo quasi preferiria certificar-ne la defunció perquè el tractarem com una àrea, un depòsit de memòria disponible, com pot ser el *blues*, el so tradicional cubà, el tango o les músiques dels Balcans. Preferiria considerar-lo com un estoc de memòria, i no com una fórmula d'actualitat. És inútil una lluita per intentar convertir-lo en una fórmula d'actualitat.

Però continua havent-hi espai per a la innovació en el rock. Com a espai fortament masculinitzat, els grups de dones, per exemple, plantegen camins diferents, i visions incòmodes per a les mirades tradicionals.

Esteu insinuant que la revolució feminista podria reactivar la necessitat d'expressar-se en termes rockers? La veritat és que, si ens poséssim a enumerar rockers il·lustres, és ben bé un espai masculinitzat, però d'un prototip d'home feminitzat: pels cabells llargs, per certes actituds corporals, per certs moviments, per certa ambigüïtat sexual, a vegades anunciada, a vegades venuda com a element de màrqueting Bowie, Iggy Pop, el glam...

En el teu treball com a músic i com a divulgador has aprofundit en allò que és híbrid en les cultures musicals. Ja en els anys setanta, en alguns articles periodístics que signaves amb el col·lectiu Corazones Automáticos, hi advocàveu per una certa hibridació, en què plantejàveu que havia de sorgir «l'estranger des de dins». Què volíeu dir amb aquesta frase?

El concepte d'*estranger* que hi estàvem defensant no es basava en el fet que «tot allò que és patri és un tocacollons i tot el que vinga de fora mola». No, el que hi proposem és defensar un criteri d'estrangeria interioritzat a l'ànima. Més que cercar allò que és nadiu i que fa pudor d'estable de la poesia del poble, ens abdueix el cant dels ocells, o el que arriba amb el vent, o el que ve d'un altre continent, o el que arriba des de lluny, o el pol·len que vola i germina en la nostra terra, però que ve de lluny. El que estem defensant és aquella mena de connexió amb el que és forà, perquè forma part del nostre ésser mateix. Tota la música que ens interessa, ens interessa perquè ens compromet en un viatge.

Esmentes aquest caràcter germinal de la música, com a pol·len, i és cert que, revisant una mica la història de la música, hi ha contínuament hibridacions. I el que ens interessa també és el tema del rock com un llenguatge que s'ha universalitzat.

Els ritmes que alimenten el *blues* i totes les seues derives, que provenen dels negres fills dels esclaus, no es toquen a Àfrica, naixen del mestissatge americà. S'hi transformen i hi donen lloc a una altra música. Hi ha coses a Mali que sembla que sonen una mica a *blues*, però cal posar-li una miqueta de voluntat per interpretar-ho com a *blues*. Considere que el terme que està ara de moda, *apropiació*, no hi és l'adequat: és assimilació i integració, de factors o trets d'estil.

També t'has preocupat, des de la teua faceta com a músic, per l'adaptació del castellà a les mètriques del rock, tenint en compte que l'anglès és un idioma quasi monosil·làbic.

En cada llengua el rock té un caràcter determinat. Es desenvolupa amb trets d'estil determinats, perquè la fonètica de les paraules i la prosòdia de la frase és diferent, i els ritmes interns de la frase són diferents. Seguir de prop, des del punt de vista sociològic, antropològic i filosòfic aquests processos de contaminació, i fer l'esforç d'intentar descriure'ls, amb mostres suficients, imagine que pot ser una tasca fascinant, és a dir, l'experiència de com a Centreamèrica i al Con Sud, primer, i després a Espanya, s'hereta, s'integra, es comença a mimetitzar i es comença a reinterpretar el rock, és tot una aventura i un misteri, no sols des del punt de vista lingüístic, també des del punt de vista rítmic, des del punt de vista de moltes coses, fins i tot de les imatges que predominen en les lletres. Què es pot contar en una lletra d'Elvis Presley, que després Miguel Ríos ho diu d'una altra manera, o Moris ho diu d'una manera diferent, o els Teen Tops ho diuen d'una altra manera, com en la cançó «Estremécete»? Aquesta és la dificultat i el repte en castellà. En anglès es comprimeix tota una frase en un colp, en un bit et pot dir «Want to be my babe». Però «quiero que seas mi chica», té tres accents forts en castellà.

I consideres que s'ha aconseguit naturalitzar aquell llenguatge al castellà, i que siga acceptat en la cultura espanyola?

Considere que, per als espanyols, des de la meua generació en endavant, se'ns han ajuntat la fam amb les ganes de menjar. L'influx de la infància, el poder dels mitjans de comunicació i del so rítmic, vibrant, contagiós, elèctric, estranger, ens va permetre contagiar-nos d'una música de la qual no enteníem la lletra, i ens feia igual. Després s'inicia el procés d'anar aprenent a cantar-ho, a dir-ho, primer mime-titzar-ho, després intentar veure si podies sonar una miqueta més rural, d'ací, una miqueta més rústic.

La qüestió és que a la península Ibèrica tenim unes mescleres culturals molt interessants. Començant per l'enigma del compàs flamenc, que és polirítmic i que s'estén a tota la Península. Què hi ha al darrere d'això? La invasió musulmana durant vora vuit segles. I que aquesta gent ja tenia esclaus negres. Però els fenicis ja hi van ser abans. Això ja està mil anys abans de Crist, tirant curt. Els pobles de la Península ja mesclaven influxos que venien de l'altre costat dels Pirineus, i, influxos marítims que arribaven no sols a Cadis, sinó també fins a la Corunya, és a dir, de la Mediterrània oriental. Per tant, el tema interètnic i el tema polirítmic té un substrat molt antic.

Per això dic que s'ajunta la fam amb les ganes de menjar, perquè el rock ens serveix d'espurna. Ens obliga a anar al Nou Món, als Estats Units, a Cuba, a les zones del Con Sud més afectades pel contagi amb la negritud. I resulta que tot això torna, remet als orígens a la Península, molt anteriors al descobriment, que han sigut esborrats per la civilització dominant, romana visigòtica, i les dinasties europees posteriors. La diversitat atàvica dels pobles d'Ibèria encara continua fent anar de corcoll, sense trobar una solució natural que arribe des de baix. Tornant al tema estrictament musical, resulta que estem implicats en un procés de mestissatge mil·lenari amb un rastre que es pot descriure rítmicament, és a dir, en els ritmes ternaris que Espanya exporta a tot el continent americà, centreamericà, i al Con Sud, en els quals predominen els ritmes ternaris, els «valsecitos», que s'interpretaven a Espanya des del Segle d'Or en endavant.

Considerem que el mestissatge ètnic, cultural, rítmic i musical a Espanya és el nostre substrat real, i després els polítics ja se les hi enginyaran. Llavors, la fam amb les ganes de menjar vol dir que els rockers, d'alguna manera guiats pels rockers llatins, hem sigut tocats per una espurna d'un foc que ja escalfava els nostres ancestres. Per tant, fins on podem recuperar la naturalitat? És nostre tot això, o no? O és només dels negres americans?

En l'esmentada entrevista que et van fer en la televisió, reivindicaves l'estudi com una part fonamental de la teua tasca, tant en la faceta com a músic com en la de divulgador i investigador.

En el meu cas, l'estudi és indispensable, per dues raons: una, perquè no tinc formació musical, perquè jo el que vaig fer va ser ser estudiant de filosofia vocacional. I després, amb Radio Futura, amb la música com a ofici, vaig mantenir deliberadament l'afany per l'estudi i per la lectura filosòfica. I hi continue. Però a més, una altra raó és que, a banda que no tenia formació musical, en Radio Futura ens acostumàrem a un so refinat: érem gent sense formació, però. Per què? Per mimesi. Perquè volíem sonar com els *guiris*, volíem sonar com la gent que véiem. Aquesta gent per què sona tan bé? Vam començar a esbrinar, amb els tècnics més acostats, com ho fan, com es fa un monitor ben fet, com es mescla ací, com es mescla allà, com s'equalitza això, perquè estiga bé i així... Vam començar a tractar amb productors londinencs. D'aquesta manera, Joe Dworniak va començar a ser un bon amic. Vam començar a esbrinar coses, i això ho vam traslladar al local d'assaig, i nosaltres vam passar de sonar tots per un amplificador, a tenir-ne un cadascú, els nostres micros, i la cerca d'un so refinat va ser obsessiva en Radio Futura. Obsessiva. I després, això de tocar junts. Vam començar a tenir una noció de la construcció del so arquitectònica o plàstica. I després, Enrique Sierra venia d'estudiar telecomunicacions, el seu rotllo era més tècnic. Luis Auserón venia d'arquitectura, anàlisi de formes, i jo venia de filosofia i amb un rampell literari, lector de molta literatura. D'aquesta manera s'hi van ajuntar uns propòsits: calia donar-hi forma al so i calia sonar com els *guiris*. Durant uns anys, vam assajar molt, i crec que el triomf de Radio Futura, independentment de la popularitat, va ser passar de ser uns ignorants de l'ofici musical, a ser uns bons professionals a l'escenari. I vam mantenir l'exigència d'un producte que fora artístic. I es venia bé, estàvem encara en aquella frase en què «el risc es ven». Em sent millor com a aprenent. No m'agrada la icona artística, no m'agrada la figura romàntica del geni, em sent incòmode amb tots els prototips artístics i em sent còmode amb la figura una mica com la de l'arribista que arriba i se'n va.

Sense entrar a ser profetes, com veus el futur de la música, i del rock?

Per descomptat, com bé dius, jugar a ser profetes no seria gens caut. Però sí que hi ha un grapat de coses que sembla que no es detindran de colp i volta, que és el procés de globalització, que continua. Aquest procés

d'integració de moltes músiques sembla que no s'aturarà. I això té dues lectures que considere que aniran juntes. Un procés majoritari i un procés minoritari. El procés majoritari tendeix ja cap a l'automatització, i la substitució del músic especulatiu o creador. Els concerts de les noves músiques urbanes que més èxit tenen prescindeixen dels músics. Es curiós com els cantants joves copien l'estètica de les màquines per a crear el seu propi *pathos*. Canten com l'*autotune*. Els adolescents generen els seus propis codis i les seues pròpies maneres d'interpretar. Considere que no cal fer judicis valoratius, és millor prestar-hi l'oïda i fer, en tot cas, una anàlisi descriptiva. M'abstindré de fer judicis valoratius per respecte als joves, i pel convenciment que ells, com jo, continuaran sentint músiques tota la vida. I, amb sort, acabaran sentint de tot. Això és el que jo espere.

El fenomen majoritari està absolutament controlat pels interessos de la indústria, perquè el que ha passat ací és que la indústria s'ha tret del damunt els artistes, i amb un programa d'ordinador genera els seus propis èxits segons els algorismes que estadísticament funcionen. I controlen el mercat de les descàrregues digitals, que s'ha engolit qualsevol altre format previ. Ara per ara som ací i això va cada vegada més en aquesta direcció, amb l'ús de la intel·ligència artificial. Però tots els imperis han caigut al llarg de la història de la humanitat. Aquest s'esfondrarà algun dia, i la contrapartida és que el repartiment de la informació de totes les músiques està generant nous híbrids, que es mantenen en un *underground* minoritari. Generen unes certes associacions i donen lloc al fet que els joves, a mesura que creixen, vulguen anar enganxant-s'hi, vull dir, que C. Tangana ja es relaciona amb Ketama i amb Kiko Veneno, per posar un exemple. I després es relacionaran amb la gent de jazz, i Rosalia ja està començant a incorporar una ràfega de jazz en la seua *Motomami*. Fins i tot els artistes majoritaris sentiran l'atracció del producte minoritari amb caixet, amb un poder d'encanteri. M'arriscaria a dir que s'estan preparant les emergències que afloraran quan l'imperi de l'actualitat s'enfonse. Hi ha molt bona música a tot arreu, i l'actualitat no l'arreplega. Caldrà moure-s'hi. Haurem d'anar a escoltar, anar a mirar, anar a veure, i que el rock siga encara una cosa fèrtil des d'aquesta perspectiva. Personalment tinc la meua xicoteta fe de fanàtic, que encara hi queda tralla, perquè és la reducció al pols bàsic, sense arribar a l'extrem d'automatitzar la síncope com en el reggaeton.

I en el teu cas, com et plantejes el futur?

Intente acostar-me a músics de qui puga aprendre, i això no sempre és fàcil, pel fe de no haver estudiat música i haver optat per la filosofia. En realitat, acaricie encara el projecte de poder tornar a endinsar-me en una investigació de fons, a la qual puga dedicar-li uns quants anys. M'agradaria llevar-me del damunt els compromisos més urgents i poder tornar a l'estadi en què estava ara fa uns anys, acabant la tesi doctoral. Però de moment m'he alliberat uns dies al mes per a tornar a les biblioteques, tornar als llibres, preparar les coses que m'abelliria estudiar, que ara serien qüestions relacionades amb el so i la ciència contemporània. M'agradaria aprendre matemàtiques, així de colp. Però no tindrè temps d'estudiar. Ara bé, amb alguns llibres bons potser podria anar fent.

